

ORIENT (3000.pr.n.št.-7.stol.pr.n.št.)

Značilnosti: vpliv religije, neznani avtorji, ohranjeni le deli...

Egipčanska knj.: Pesem nosačev žita (najstarejša) LIRIKA

Babilonsko-asirska knj.: Ep o Gilgamešu

Indijska knj.: Mahabharata, Ramajana

Nastajajo svete knjige: Biblija, Avesta, Vede, Koran, Komfucij.

Starojudovska knj.: **Biblija:** stara(zakoni, preroki, spisi) in nova zaveza(angelji, apostolska dela, pisma..)

Septuaginta: prvi prevod stare zaveze v grščino

Vulgata: prvi prevod Biblije v latinščino

Psalm je refleksivna izpovedna pesem, peta molitev. (*Iz globočine*)

Visoka pesem je splet večih ljubezenskih pesmi.

Prilika ali parabola je zgodba z močnim moralnim naukom. (*prilika o izgubljenem sinu*)

Avtorji: Omar Hajam, Bartol, Hafis, ...

ANTIKA (1000pr.n.št.-pad Rim. Imperija)

1.STAROGRŠKA KNJIŽEVNOST: (od 8.stol.pr.n.št. dalje)

- arhaično obdobje>>>lirika, epika
- atiško obdobje>>>dramatika-tragedija
- helenistično obdobje>>>pripovedništvo, komedija

EP(8.-7.stol.pr.): je osrednja zvrst pripovedništva. Značilnosti: Verz je heksameter(5daktilov 1spondej), privzdignjen slog, velik obseg, poseganje bogov.

Homer: Odiseja in Iliada

TRAGEDIJA(6.-5.stol.pr.): temeljni dogodek, kratek dog. čas, en prostor, posega v najvišji sloj, glavni junak je žrtev(kriv brez krivde), tragični konec, očiščenje ali katarza, mimezis.

Aristotel: Poetika(utemelji grško tragedijo)

Sofokles: Kralj Ojdip, Antigona

LIRIKA(7.-5.stol.pr.): Grčija razvije vse zvrsti: idilije, epigrami, ljub. pesmi, elegije...

Razcvet povezujemo z instrumenti: monodična lirika.

Sapfo: Hetera, Sapfična kitica

Anakreon: lahkotna in igriva lirika, hedonizem

2.RIMSKA KNJIŽEVNOST

Začetek: prevod odiseje iz grščine v latinščino, ANDRONIK

LIRIKA: Horac-Epoda, Katul-Balgoslov ljubezni

EPIKA: Vergil-Eneida

DRAMATIKA: Plaut-KOMEDJA

- rim. Zlati vek: ep in lirika
- rim. Srebrni vek: komedja tragedija
- pozno cesarstvo: upad visoke knj.

SREDNJI VEK (razpad Rim. Imperija-6.stol – 14.stol.n.)

Razvoj podvržen TEOCENTRIZMU>>>bog je središče sveta.

Vse je podvrženo IDEJAM KRŠČANSTVA, obdobje fevdalizma, SAKRALNA UMETNOST.

EP!

Predvsem junaški(verske vojne) in pa ljudski epi(Beowulf..).

UMETNI EP:

Božanska komedija: Dante Alighieri>>>versko-alegoričen ep, razdeljen na pekel, nebesa, vice, sladki novi stil, verz je laški enajsterec...

DRAMATIKA:duhovne igre:misteriji, mirakli, moralitete. Tudi burke in Commedia del arte=potujoče gledališče.

LIRIKA:

- Sakralna: Frančišek asiški: Hvalnica norosti
- Posvetna: Trubadurska, Vagantska lirika

LJUDSKO SLOVSTVO (od 13.stol. dalje)

EPSKO SLOVSTVO: pravljica, pripovedka, bajka, basen, pregovori...

EPSKE LJUDSKE PESMI: balada(Rošlin in Verjanko) in(Lepa Vida) romanca(človeška usoda) Andrej Smole, Valentin Vodnik.

RENEŠANSA (16.stol.)

- Splošno umetnostna smer na katero so vplivale ideje HUMANIZMA, humanizem je filozofsko gibanje, ki v ospredje postavlja človeka.

Poudarja:

- Antropocentrizem v ospredju človek ne bog
- Individualizem: posameznik v ospredju
- Senzualizem: čutno deojemanje sveta
- Esteticizem: lepota
- Panteizem(materializem) boga začne enačiti z naravo.

- Skladnost duše, telesa in razuma.

ROMAN:

- Se prvič razvije kot samostojna zvrst
- Je daljše besedilo v romanskih jezikih, razširjen dog. čas in prostor.
- Vsebina: družinski, viteški, pustolovski...
- Oblika: proza, v verzih, v pismih...

Cervantes: Don Kihot

NOVELA:

- Utemeljitelj je Giovanni Boccaccio
- BISTVO: okvirna + vložena zgodba
- Je kratka, en dogodek, kratek dog. čas, enak prostor, 2-3 osebe.
- POSEBNOST: ima močan zaplet in vrh ampak hiter razplet.

Giovanni Boccaccio: Novela o sokolu

LIRIKA:

- Osrednja zvrst je SONET, utemeljitelj je Petrarca.
- SONET: nejzahtevnejša pesniška oblika, 4 kitice(dve kvartini; dve tercini), vsebinsko dvodelen, verz je LAŠKI ENAJSTEREC(11 zlogov), ljubezenska tematika...
- PETRARKISTI so posnemovalci Petrarrove lirike. (ženska nedosegljiva, a zemljaska)

Petrarca: 61. sonet

DRAMATIKA:

- Obnovi antiko in jo prilagodi duhu časa.
- Snovno posega v vse sloje, prepleta tragiko s komiko, ruši trojno enotnost.

- SWAN-labod, GLOBE-globus>>>prva dva gledališča osmerokotne oblike
- Igra v večernih urah, BAKLE
- Igrajo samo moški, bogati kostumi, brez scene, osnovni rekviziti.

W. SHAKESPEARE!!!

- Piše v verzih >>>BLANKVERZI

TRAGEDIJE

- Hamlet, Kralj Lear, Macbeth, Othello, Romeo in Julija, Julij Cezar

KOMEDIJE

- Ukročena trmoglavka, Komedijska zmešnjav, Sen kresne noči

KNJIŽEVNOST REFORMACIJE (16.stol.)

1517 v Nemčiji>>>MARTIN LUTHER začetek protestantizma, javni nastop proti cerkvi, prevede biblijo iz Vulgate v Nemščino.

PRIMOŽ TRUBAR!!!

- 1550 Abecednik in Katekizem
- Postane predstavnik slo. Protestantske cerkve.
- Da temelje knjižnemu jeziku in narod poimenuje Slovenci.
- Piše pridige: Pridiga proti gradnji cerkva>>ŠTIFTARSTVO gibanje za gradnjo cerkva

OSTALI PISCI:

SEBASTIJAN KRELJ

- Nadaljuje Trubarjevo delo
- Izboljša črkopis in jezik
- Otročja biblija, Postila Slovenska

JURIJ DALMATIN

- Prevod biblije v slovenščino 1584

ADAM BOHORIČ

- Slovnica ZIMSKE URICE v latinščini 1584>>>uvod: Slovence poimenuje narod.
- Uvede prve šole, slovnica po latinskem MELANTONU.

KNJIŽEVNOST PROTIREFORMACJE IN BAROKA (17.stol.)

Ustanovljen JEZUITSKI RED za pregon protestantov.

TOMAŽ HREN

- Prevzame cerkev, hoče vrniti ugled
- Ustanovi komisijo za izgon protestantov
- Sežiga knjige
- ČANTEK predela Biblijo za katoliške potrebe.>>>Evangeliji in ulistovi

HERETIK je odpadnik katoliške cerkve

ACADEMIA OPERUSORUM>izobraženci, član Valvasor
Academia filharmonije, Ljubljanska opera...

PREVLADUJE KATOLIŠKA KNJIŽEVNOST>>**POL LITERARNE ZVRSTI:**
pridige, pesmi, pasioni...

BAROK kot slog>>novi umetnostni slog>>nepravi-krivi biser>>PREOBLOŽENOST

JANEŽ SVETOKRIŠKI!!!

Izda zbirko pridig Sveti priročnik>> Na noviga lejeta dan

Utemeljitelj pridige: Je pol literarna zvrst, kar pomeni da je uvod vzet iz Svetega Pisma zaniim pa sledi primer iz sedanjosti, ki se vsebinsko veže na uvod. Na koncu je še močan moralni nauk oz. eksampel. Vsebina je verska.

KLASICIZEM (konec 17. do 18. stol.)

V FRANCIJI

- Oživlja antiko, sočasni razvoj za barokom, ki mu je soroden po temah in motivih nasproten pa po slogu.
- Upošteva Aristotla: Poetiko ter uzakoni trojno enotnost ter loč tragično in komično.

Korenej, Racin: tragedija

Lafontaine: basni

MOLIERE!!!

- Piše komedije , posnema grške ter jih prilagaja duhu časa.
- Posega v vse sloje družbe ter jih pokaže SATIRIČNO.
- Združuje vse vrste komike(značajska, situacijsko, verbalno)
- ARHETIP karikirana oseba z poudarjeno lastnostjo(slabo)

Moliere: Tartuffe, Namišljeni bolnik, Skopuh

RAZSVETLJENSTVO (druga polovica 17. stol. in začetek 18.stol.)

Razvoj pod vplivom racionalizma, ki je filozofsko gibanje in poudarja razum. Je meščansko gibanje, meščani nasprotniki fevdalizma.

- KAPITALIZEM razvoj industrije>>razcvet meščanstva
- EMPIRIZEM vse je treba dokazati
- ATEIZEM ne verovanje v boga
- PANTEIZEM je enačenje boga z naravo

Razsvetljenstvo se upada z absolutizmom, ki je hotelo modernizirati svoje države z reformami. (Katarina Velika, Marija Terezija...)

18. stoletje je stoletje znanja.

FRANCOSKO RAZSVETLJENSTVO!

- Voltaire: Kandid
- Rousseau: Nova Eloiza
- Beaumarchais: Figarova svatba
- Diderot

ANGLEŠKO RAZSVETLJENSTVO!

- Defoe: Robinson Crusoe
- Swift: Gulliverjeva potovanja
- Bacon

SLOVENSKO RAZSVETLJENSTVO

LITERARNI PREPOROD!!!

1786 oče Marko Pohlin izda slovnico KRANJSKA GRAMATIKA, ki pa ni znanstveno potrjena. Pomemben je uvod kjer zahteva da postane slovenščina enakopravna in da naj avtorji pišejo v slovenščini.

ALNAMAHA PISANICE

Objavlja Demascen Dev in Valentin Vodnik (prvi slo. pesnik)

KROŽKI:

- Janzenistični krog>Jurij Japelj ponovno prevede Biblijo
- Pohlinov krog

- **ZOISOV KROG**

Predvsem skrbijo za uveljavitev slovenščine in za izobrazbo.
Vključeni so: Vodnik, kopitar, Linhart,

- ZNANSTVENA SLOVNICA>>>Jernej Kopitar
- SLOVARJI>>>Vodnik
- SLOVENSKA ZGODOVINA>>>Linhart
- SLOV. ČRKOPIS>>>Vodnik
- DRAMSKI TEKSTI>>>Linhart

Začetki posvetne književnosti

VALENTIN VODNIK!!!

Pomemben razsvetljenec.

DELO:

- Ilirija Oživljena>v čast Napoleonu
- Lublanske novice
- Kuharske bukve
- Velika in Mala pratika

1806 PESMI ZA POKUŠINO>>>prva pesniška zbirka

Pesma na moje rojake ali DRAMILO

- Programska pesem
- Razsvetljenska budnica
- Ritem: Alpska poskočnica
- Stopica: Amfibrah U-U | U-U | U-U

LINHART!!!

Županova Micka in Matiček

Pesniški alnamah: Cvetje s kranjskega

Prva zgodovina Slovenije

LJUDSKO SLOVSTVO V 18. STOLETJU

Ljudska pesem:

- Avtor neznan
- Ustno izročilo
- Arhaični jezik
- Slogovne posebnosti
- Preprost ritem
- Ljudska števila
- Epsko slovstvo (pravljice, basni...)
- Lirske pesmi (ljubezenske, pivske, vojaške)

DEKLE SRED MORJA>>>pivska pesem

MOTIVI:

- LEPA VIDA: Prešeren, Jurčič, Cankar...
- KRALJ MATJAŽ: Župančič, Cankar, Kozak...
- PETER KLEPEC: Bevka
- ROŠLIN IN VERJANKO: Shakespeare, Kerstnik...

ZGODBA O SVETEM LUKEŽU

- Je antilegenda>>>pripoveduje o čudežih svetnikov